

Musik för självständighet på Grönland

Pirkko Moisala (professor emerita i musikvetenskap och musikantropologi) framförde nedanstående anförande på Katrina kammarmusikfestivalen 14.8.2021.

Otaliga musikantropologiska studier har visat hur musiken har använts och fortsättningsvis används för att konstruera nationella och etniska identiteter samt främja olika slags politiska rörelser, inklusive de som syftar på självständighet.

Under de fem senaste åren har jag gjort musikantropologiskt fältarbete på Grönland. Jag har bekantat mig med grönländsk musik och kultur genom att kartlägga olika musikarter, samt intervjuat musiker och andra människor. En av de mest intressanta saker som har kommit upp under dessa resor har varit grönlänningarnas kamp för självständighet. I och med kolonialismens eftereffekter, var det först fråga om strävan efter växande självstyre och mer nyligen ökade diskussioner för självständigheten.

Jag har intresserat mig för att betrakta musikens roll i allt det här. I slutet av mitt tal ska jag också diskutera mer filosofiskt om musikens kraft i att medverka i sociala rörelser.

Grönland blev en dansk koloni år 1814 och hundra fyrtio år senare, 1953, nämns den som ett av Danmarks län (amt). År 1979 beviljades Grönland *hjemmestyre*, begränsat självstyre. 2008 röstade grönlänningarna för utökat självstyre, som överförde mer makt från det [danska statsskicket](#) till den lokala grönländska regeringen. Enligt den nya strukturen kan Grönland successivt ta ansvar för polis, rättsväsende och flera andra administrativa och politiska handlingar, medan den danska regeringen behåller kontrollen över utrikespolitik och försvar.

Men vad har allt detta att göra med musik? Musikandets historia på Grönland visar hur musiken har både reflekterat politiska och samhälleliga förändringar samt fungerat som en stark förändringskraft.

Ande Kuitse är den mest berömda trumdansare som ännu upprätthåller den gamla traditionen. Här visas en film om Ande Kuitse och hans födelseplats Kulusuk på Grönland.

Trumdansen anses vara traditionell inuitmusik. Det gäller att spela på qilaat, som är en liten ramtrumma, medan man samtidigt dansar och sjunger. Trumdansen hade många olika funktioner i den gamla inuitkulturen. Bland annat används den för att lösa konflikter. Men sedan

kom kristna missionärer och utdömde trumdansen som syndig, eftersom de ansåg att trumman var en del av paganism och hade hednisk kraft. Folk brukade gömma sina trummor när de visste att prästen var på väg till byn. Men sist och slutligen var missionärernas handlingar skadliga. Trumdanstraditionen i västra Grönland dog ut helt och hållet medan traditionen fortsättningsvis lever vidare i ett par byar och städer i norra och östra Grönland.

Den grönländska historiska perioden mellan 1953 och 1979, som kallas som fördanskning, var väldigt tung för den grönländska ursprungsbefolkningen. Den danska statens politik var att – genom olika slags tvångsmässiga akter – förstöra den ursprungliga grönländska inuitkulturen och avliva inuktitut (det grönländska språket). Danska språket var det enda språk som var tillåtet att använda i administrationen och skolorna. Detta ledde till familjer där föräldrar och barn inte kunde förstå varandra ordentligt. Folk flyttades med tvång från små byar till städer och därmed förlorade de sina traditionella levnadssätt och näringar. Grönländare har berättat för mig hur till exempel en dansk båt anlände till byns hamn och danskarna gav byborna en halvtimme att samla ihop sina saker, lämna sitt hem och gå till båten. Sedan gick danskarna och slog sönder elektriciteten och andra livsviktiga system för att göra det omöjligt för invånarna att komma tillbaka. I staden placerades byborna i höghuslägenheter, där de kanske hade badrum och flytande vatten men ingen anknypning till omgivningen. Hundratals barn, speciellt de mest begåvade, togs också från sina föräldrar och skickades till Danmark för utbildning – och fördanskning. Dessa tvångsmässiga handlingar var ytterst sårande inte endast för individer utan för hela inuitkulturen, människornas språkbruk och vanor.

Under århundradenas lopp har den kolonialistiska makten – förutom att den förstörde trumdansandet - introducerat sin egen musik, som har adopterats av befolkningen. Körsången, som har sitt ursprung i lutheransk kyrkomusik, har blivit ytterst populär överallt på ön. Man säger att det numera finns en kör i alla byar. Förutom hymner sjungs nationalromantiska sånger komponerade av grönländska tonsättare oftast av dessa körer.

En central dans och musiktradition är grönländsk polka, kalaattut. Den introducerades av valjägare som besökte Grönlands kustregioner redan i början av 1700-talet. De förde också med sig violinen och dragspelet. Kalaattut, som betyder ”på det grönländska sättet” anses representera det som betyder att vara en inuit i dagens Grönland. Idag kan man se och höra polkaframträdanden, män och kvinnor klädda i nationella kostymer, på alla slags inuitfester, från små tillställningar till stora offentliga evenemang. Kalaattut dansas speciellt ofta på så kallade kaffemix, sammankomster som ordnas hemma för att fira födelsedagar, bröllop eller barnets första skoldag.

Under 1960- och 1970-talen härjade det olika slags radikala politiska strömningar i västerlandet. En av den tidens politiska förändringar handlade om avkolonisering. Intellectuella grönlänningar som tog sin utbildning i Danmark fick inspiration av de händelser som skedde runtom i världen.

Det var en grupp unga grönländare som hade skickats till Danmark för sina studier som formade rockbandet *Sume* som blev den framåtdrivande kraften i kolonialismens kritik. Gruppen gjorde den första offentliga demonstrationen mot de danska härskarna när de bodde i Danmark på 1960-talet. Under deras framträdande med namnet ”självstyre för Grönland” år 1973 artikulerade de önskan om självständighet genom att återhämta inuitkulturen ”vi har sovit, men som ett folk vill vi resa upp det som var från våra förfäder: det som ska komma efter oss, det är folkets land, Kalaallit Nunaat”.

Bandets första album [Sumut](#) skildrar kollisioner mellan inuiter och vita nybyggare fr.o.m. medeltiden. Den hade en central roll i att aktivera människor att se kritiskt på kolonialismen. Albumet kritiserar kolonialismens påverkan på den grönländska befolkningen och det som var Grönlands läge på 1970-talet och ställde frågan om dess framtida fortsättning. Dessa påpekades också av namnet på bandet och albumet: *Sume* betyder Var? och *Sumet* betyder Vart?. Målet var att försöka få den grönländska befolkningen erkänd som ett separat folk med eget språk, egen kultur och egna traditioner.

Hur som helst var det kanske mest betydelsefullt att alla låtar på albumet var på inuitut, det grönländska språket. Om man tänker på att grönlänningarna inte hade kunnat använda sitt språk i officiella sammanhang och att det inte ännu var tillåtet i skolorna, hade detta ett ytterst stort inflytande på dem att få höra sitt eget språk offentligt. Femtio år av Danification hade fått människor att förlora sin grönländska inuitidentitet och kultur, men tack vare Sumes musik, började man nu söka efter samhörighet och inuitrötter inte endast i språket utan också i olika slags traditioner, myter och musik. Speciellt ungdomens sammankomster på somrarna i Aasivik var avgörande.

Många andra artister och musiker följde i Sumes fotspår. En av de mest berömda låtskrivarna på den tiden var Juaaka Lyberth, som sedan dess har varit en viktig kulturpolitiker på Grönland. Hans berömda sånger som kritiserade kolonialismen är ännu idag välkända överallt på Grönland. Stycket ”Solen inte längre kommer upp” beskriver Danmarks påverkan på Grönland.

Sångtext (översatt):

Det har varit en lång tid sedan

danskarna kom till vårt land

Inuiterna blev svagare

De blev deprimerade

När grönlänningarna berättades

att de ska få ny ande

De gjordes svagare

Men solen

kommer upp starkt

Och vinterns dunkelhet

börjar bli ljusare

Självständighetstanken i Grönland har blivit mer aktuell under de senaste decennierna, när fler och fler kompetensområden, steg för steg, har övertagits från Danmark. Grönland har numera också en klar politisk vilja, eftersom de flesta politiska partier är för självständighet.

Musikpraktiker följer fortsättningsvis med det politiska klimatet. [Juaaka Lyberths sånger](#) fortsätter att vara viktiga för självständighetsrörelsen. För ett par år sedan framfördes ett musikdrama som helt och hållet bygger på hans sånger. Men nya sånger för självständighet skapas också idag.

Till exempel väckte rapmusikern *Tarraks* låt mycket uppmärksamhet för ett par år sedan. Den inkluderar en real-life-inspelning som vittnar om myndigheters attityder gällande inuiter.

Sångtext (översatt):

**Om du inte kan prata danska
Undervisningssystem tar dig inte in
Men om du inte kan prata grönländska
de bara flytar in direkt
Denna är den verklighet som vi lever i
Vi kan endast gå vidare om vi pratar ett främmande språk
Danskarna kommer med en attityd
De säger att du bör bete dig
Känt det många gånger
De kommer och kollar mig
De säger att jag är bara skit
“Jag tycker inte om hur grönländare tänker”
sade en lärare till mig
Vi borde inte alltid vara tysta
Där er *swastika* på min dörr
det är bra att ha en grönländare vid din sida
När det finns så många ögon som bedömer dig
De kallar mig med rasistiska namn “eskimo paki”, “arktisk ape”
Bara ropa “Jag kommer inte att förlora”!
En dansk är bara en *tupilak*
Vad är detta samfund?
Vad är detta land?
När danskarna kommer, välkomnar vi dem med ett leende
De låter en hemlös *kalaaleq* dö – han förtjänar inte att leva
Hur många minuter tog det innan de kom och hjälpte
De betecknar oss som fyllon och nollar
Är vi fortsättningsvis ett kolonialiserat folk?**

Den senare delen av låten kritiserar grönlänningarna och uppmuntrar dem att
VAKNA, TALA TILLBAKA, VAR SJÄLVSTÄNDIG

Ökad kulturell självsäkerhet och förstärkt inuit-identitet har också fått tiotals individer att söka sin väg till ramtrumman qilaat och den traditionella trumdansen. Många har berättat hur de fick ett stort behov av att spela på trumman fast de inte hade haft många tillfällen att se eller lyssna på den.

Trumdansen är inte en del av musikfostran eller stödd på något annat sätt av grönländska myndigheter. Kanske just därför var det ett stort evenemang för inuitkulturen när trumdansare Leif Isaksson var inbjuden att framträda med qilaat i en lutheransk kyrka. Det ansågs vara ett tecken på ett ömsesidigt förlåtande och accepterande.

Fast majoriteten av grönlänningarna idag är för självständighet, råder det en överensstämmelse om att den inte kan nås snabbt utan endast stegvis. Grönland har stora utmaningar, den största av vilken är att vara beroende av Danmarks ekonomiska stöd.

Till sist lovade jag reflektera på en mer allmän nivå om musikens kraft i att påverka politiska och sociala rörelser. Musiken är inte endast ljud eller underhållning. Den är alltigenom social, den uppstår i en social växelverkan och den påverkar i samhället på många olika sätt. Olika slags meningar kopplas ihop med musiken. Budskapet kan vara förutom i sångtext också i alla andra föreställningens dimensioner. Musikframförandet kan förutom en officiell "handskrift" också ha en gömd mening (liksom Sibelius komposition Kullervo under den tid som Finland strävade efter självständighet). Man vågar också ofta sjunga om sådana saker som är för känsliga att prata om.

Bland musikens sätt att påverka kollektivt bör framför allt nämnas dess kapacitet att stärka grupptillhörigheten. Musiken har en speciell makt att skapa gemenskapskänsla. Den skapar gemensamma erfarenheter som ger individen en möjlighet att förena sig med andra och den omgivande kulturen.

Antropologen *Gregory Bateson* påstår att om språket hade varit tillräckligt för all kommunikation skulle konsterna ha försvunnit för länge sedan. Musiken är avgörande för att människan ska kunna känna en djup samhörighet med andra och med sin omgivning, vilket i sin tur är nödvändigt för människans ekologiska och sociala överlevnad.

Det som är speciellt med musiken är att många människor kan delta i den samtidigt; när man framför musik, kan varje deltagare bidra till den kollektiva aktiviteten med något eget. Om man uppträder tillsammans med andra reagerar man på de andra musikernas intentioner och koordinerar sitt eget musicerande i samklang med de andras spel eller sång.

Men samhörighetskänslan uppstår också då när man lyssnar på musiken. Till exempel synkronitet - att uppleva någonting i samma takt – skapar kollektiv solidaritet.

Det som den nutida forskningen med sina fysikaliska mätningar har kunnat fånga upp om musikens påverkan på människokroppen, är att den stimulerar opiatet. Att vara tillsammans i musiken är en slags ritual som erbjuder samma slags känslomässiga fysiska resonanser som man känner när någon tar hand om dig, till exempel när någon borstar ditt hår. Det avsevärda särdraget här är att denna intima känsla av att komma samman i musik inte endast händer då när lyssnare är närvarande i samma situation. Genom att lyssna på musik, kopplas man ihop med ett musikkollektiv, andra potentiella musiklyssnare. Och just däri ligger musikens största kraft. Att komma samman i musiken genom att uppträda eller lyssna på musik, skapar en speciell, intim närhet som vanligtvis endast sker emellan två personer.